

Kościół nierzymskokatolickie wobec integracji europejskiej

Autor tekstu: **Małgorzata Winiarczyk - Kossakowska**

Polska w Unii Europejskiej a stosunki wyznaniowe

Konferencja naukowa zorganizowana przez Stowarzyszenie Kultury Europejskiej SEC i Stowarzyszenie na Rzecz Państwa Neutralnego Światopoglądowo NEUTRUM, Warszawa, 31 maja 2004 r.

Poniżej prezentujemy referat przygotowane do wygłoszenia, rozdany uczestnikom Konferencji „Polska w Unii Europejskiej a stosunki wyznaniowe”

Proszę szanownych zebranych, rozpoczynamy czwartą godzinę konferencji, wszyscy mają już trochę osłabioną uwagę, a ponadto następne tematy zazębiają się z moim tematem. Mogłabym zatem wymieniać poszczególne uchwały i wypowiedzi polskich kościołów nierzymskokatolickich, ryzykując, że wyprzedzam identyczne wywody następnych prelegentów. Zamiast omawiania spraw krajowych pozwolę sobie dla odprężenia obniżyć wysoki ton konferencji i przytoczyć stary duński dowcip o pobożnej żonie i mrukliwym mężu. Pobożna żona nie mogła wskutek choroby pójść na niedzielne nabożeństwo. Po powrocie męża z kościoła spytała go, o czym mówił pastor na kazaniu. Mąż mruknął: „O grzechu”. Żona jednak nie ustawała: „Ale co powiedział konkretnie?” Mąż: „Że jest przeciw”. W związku z tematem mego wystąpienia o kościołach nierzymskokatolickich wobec integracji europejskiej muszę odwrócić puentę tego dowcipu. Te kościoły są za. Są one za jednością Europy, której istotnym, lecz nie jedynym, elementem jest Unia Europejska.

Zdecydowałam się natomiast na omówienie problematyki w skali międzynarodowej, starając się — jako obserwator z boku - o życzliwą, zarazem obiektywną informację.

Już w 1953 r., zatem w okresie tzw. zimnej wojny, doszło do rozmów sondażowych, bo inna firma kontaktów była wówczas niemożliwa, pomiędzy wąską grupą przywódców kościelnych z obu części podzielonej wówczas Europy. Szukali oni miejsca dla Kościołów w doprowadzaniu do pokoju i pojednania na naszym kontynencie. Pierwsze oznaki odprężenia politycznego pozwoliły na następne rozmowy sondażowe w 1957 r. Szybko, bo w 1959 r. ich rezultatem było powołanie Konferencji Kościołów Europejskich. Częściej, ze względu na wygodny skrót KEK używany w kilku językach, np. w niemieckim, także w Polsce używa się niegramatycznej kolejności członów tej nazwy, mianowicie Konferencja Europejskich Kościołów. Początkowo była ona potocznie zwana Konferencją Nyborską, gdyż w tej duńskiej miejscowości odbyło się zarówno pierwsze, konstytutywne Zgromadzenie Ogólne tej Konferencji, jak również dwa następne — w 1960 i w 1962 r. Konferencja miała w tym okresie jedynie luźny, nastawiony na dyskusję charakter. Najlepiej jej tematykę oddawał tytuł II Konferencji w 1960 r., brzmiący „Służba Kościoła w zmieniającym się świecie”. Przekształcenie Konferencji w bardziej zwarty organizm przyniosły dwa następne Zgromadzenia Ogólne, odbywające się już poza Nyborgiem. IV Zgromadzenie w 1964 r., odbyte nietypowo, bo na pokładzie krążącego po Bałtyku statku „Bornholm”, co pozwoliło na ominięcie trudności, na które przy uzyskiwaniu paszportów napotykali przedstawiciele Kościołów z niektórych krajów Europy wschodniej, uchwaliło statut Konferencji, którego ona nie posiadała przez pierwsze 5 lat istnienia. Następne V Zgromadzenie w 1967 r. w austriackim Pörschach uchwaliło powołanie etatowego Sekretariatu Generalnego Konferencji. Mieści się on oczywiście w Genewie, w Centrum Ekumenicznym, położonym bardzo blisko siedziby polskiego Stałego Przedstawicielstwa przy Europejskich Biurach ONZ. Sekretariat Generalny zatrudnia 14 osób. Pewną osobliwością Konferencji jest odbywanie Zgromadzeń Ogólnych w nieregularnych odstępach czasu, wahających się od 3 do 7 lat. Spowodowało to konieczność powołania Komitetu Naczelnego, reprezentującego Konferencję w okresie pomiędzy Zgromadzeniami Ogólnymi. W miarę zwiększania się liczby Kościołów członkowskich rozszerzano jego skład. Liczy on obecnie 40 członków. Warto wspomnieć trzy ostatnie Zgromadzenia Ogólne. Odbycie X Zgromadzenia w Pradze Czeskiej w 1992 r. było widocznym znakiem przełamania politycznego podziału Europy. Na Zgromadzeniu tym statut KEK przewidujący członkostwo Kościołów, uzupełniono o możliwość uzyskania statusu organizacji stowarzyszonych. Mają go stowarzyszenia kobiece, stowarzyszenia młodzieżowe i krajowe rady międzykościelne. Ta grupa organizacji stowarzyszonych szybko rośnie. Jest ich obecnie 40. XI Zgromadzenie w

austriackim Grazu w 1997 r. odbyło się bezpośrednio po Drugim Europejskim Zgromadzeniu Ekumenicznym, o którym będzie jeszcze mowa. Ostatnie XII Zgromadzenie Ogólne w 2003 r. w norweskim Trondheim miało charakterystyczny dla KEK tytuł „Jezus Chrystus jako uzdrowiciel i pojednawca - nasze świadectwo w Europie”, łączący słownictwo religijne ze słownictwem społecznym. Zachowując europejski charakter, KEK nie odgradza się jednak od innych kontynentów. W Trondheim głównym mówcą był były prezydent Zambii dr Kenneth Kaunda.

KEK liczy 126 Kościoły członkowskie, mianowicie prawosławne, starokatolickie, anglikańskie, luterańskie, reformowane, metodystyczne, baptystyczne i zielonoświątkowe. Na podkreślenie zasługują dwa elementy. Co czwarty Kościół członkowski KEK nie należy do Światowej Rady Kościołów, przeważnie z powodu nieposiadania wymaganej tam liczby wiernych, np. Kościół Ewangelicki w Księstwie Liechtenstein. Do grupy tej należą także Kościoły skupiające mniejszości etniczne w danym kraju, jak np. Litewski Kościół Ewangelicko-Luterański w Niemczech, Kościół Ewangelicko-Luterański Łotwy za Granicą i tradycyjnie skupiający Polaków na Zaolziu Śląski Kościół Ewangelicki Wyznania Augsburskiego w Republice Czeskiej, czy też jako jedyny Kościół z Ukrainy — skupiający Węgrów Kościół Reformowany na Zakarpaciu. Do KEK należy 7 Kościołów z Polski: Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, Kościół Ewangelicko-Augsburski, Kościół Ewangelicko-Reformowany, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny, Kościół Polskokatolicki, Kościół Starokatolicki Mariawitów oraz Kościół Chrześcijańskich Baptystów.

Nie ma muru pomiędzy KEK a Kościołem Rzymskokatolickim, konkretnie zaś powstała w 1971 r. Rada Konferencji Episkopatów Europy. Organizacyjną formą ich współpracy jest Wspólny Komitet utworzony w 1975 r. Z Polski wchodzi w jego skład rzymskokatolicki arcybiskup metropolita lubelski Józef Życiński. Jedną ze wspólnych inicjatyw obu Konferencji jest powołanie Komitetu „Islam w Europie”. Zachęca on Kościoły do utrzymywania pozytywnych kontaktów z muzułmańskimi współobywatelami.

Od 1978 r. odbywają się z wspólnej inicjatywy obu gremiów Europejskie Spotkania Ekumeniczne. Czwarte z nich, w 1988 r. przekroczyło granice ówczesnej Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, bowiem odbyło się w Niemieckiej Republice Demokratycznej, w Erfurcie. Piąte, ostatnie Spotkanie odbyło się w 1991 r.

KEK i Rada Konferencji Episkopatów Europy szukały szerszych możliwości współpracy, niż te Spotkania. Stosunkowo skromny projekt równoczesnego oddzielnego odbywania się zgromadzeń obu gremiów z niektórymi wspólnymi posiedzeniami został zarzucony. Wybrano formę bardziej szeroką. Stały się nią Europejskie Zgromadzenia Ekumeniczne. Pierwsze odbyło się w 1989 r. w szwajcarskiej Bazylei. W przypadku tak brzemiennej w wydarzenia roku 1989 nie wystarczy, jak w innych miejscach mego wystąpienia, wymienienie samego roku. Zgromadzenie trwało od 15 do 21 maja. W tym przecież czasie Sejm przyjął 17 maja przełomowe dla sytuacji wyznaniowej w Polsce ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i o ubezpieczeniu społecznym duchownych. W Bazylei było łącznie 638 delegatów zarówno Kościołów członkowskich KEK jak i krajowych konferencji episkopatów rzymskokatolickich. Polskę reprezentowało około 20 osób. Liczba akredytowanych dziennikarzy była zbliżona do liczby delegatów, co świadczyło o zainteresowaniu mediów tym niecodziennym wydarzeniem. Ale na tym nie koniec. Do Bazylei przyjechało także kilka tysięcy doradców i gości Zgromadzenia. Było to zatem Zgromadzenie masowe. Jego tytułem był „Pokój przez sprawiedliwość”. Wśród uczestników byli zarówno duchowni jak i politycy. Dwoma referentami głównego tematu „Pojednanie w Europie — dziedzictwo i wizja” byli prawosławny metropolita Smoleńska Kirił i poseł do brytyjskiej Izby Gmin David Steel. Równocześnie odbywało się kilkusetosobowe Europejskie Zgromadzenie Młodzieży, z udziałem także młodych ludzi z Polski. Zgromadzenie bazylejskie miało dwa symboliczne elementy. Bazylea leży u styku granic Niemiec, Francji i Szwajcarii. 6 tysięcy osób przeszło w marszu pokoju z RFN do Francji, bez potrzeby pokazywania paszportów. Na końcowym nabożeństwie kazanie wygłosiła polska katoliczka Halina Bortnowska-Dąbrowska.

Drugie Europejskie Zgromadzenie Ekumeniczne odbyło się w 1997 r. w austriackim Grazu już po przemianach politycznych w naszej części Europy. Obok 700 oficjalnych delegatów, w tym 30 z Polski, organizatorzy — KEK i Rada Konferencji Episkopatów Europy - zaprosili ponad 150 przedstawicieli swoich organizacji partnerskich. Było też w Grazu około 10 tysięcy innych uczestników. Tytułem Zgromadzenia było: „Pojednanie — dar Boga i źródło nowego życia”. Do tego tytułu nawiązała Polska Rada Ekumeniczna, wydając w trzech wersjach językowych —

polskiej, niemieckiej i rosyjskiej broszurę nazwaną „Pojednanie zadaniem Kościołów na Ukrainie, Białorusi, w Polsce i w Niemczech”. Nie był to jedyny polski ślad wydawniczy tego Zgromadzenia. Ukazały się bowiem także książkowe wydania materiałów dwu sympozjów: przygotowawczego polskich delegatów na Zgromadzenie i kolejnego, omawiającego sposoby wykorzystania w Polsce obrad Zgromadzenia. Różne spotkania, wykłady, wystawy odbywały się w Grazu w przeszło 50 miejscach. Spośród kilku głównych wystąpień na Zgromadzeniu wymienię dwa z uwagi na ich polityczną wymowę. Rzymskokatolicki arcybiskup Mediolanu kardynał Carlo Maria Martini powiedział, że w ciągu ostatnich 9 lat rozpadły się mury i bloki, ale wystąpiła niestabilność ekonomiczna, słabość sił demokracji, układy rokujące zagrożenia militarne, nostalgia za rządami autokratycznymi. Prawosławny patriarcha Moskwy i całej Rusi Aleksy II powiedział, że dawną żelazną kurtynę zastąpiła kurtyna pieniądza, która będzie dzieliła ludzi nawet wewnątrz jednego kraju. Mają miejsce wojny wewnętrzne, wydziedziczenie z ziemi, krwawe rozrachunki, bezrobocie, odsuwanie praw człowieka na drugi plan. Dziś, po 7 latach od Zgromadzenia w Grazu, słowa obu dostojników kościelnych są w pełni aktualne. Zgromadzenie w Grazu zajęło się również ekologią. W rezultacie powołano Europejską Sieć Współpracy Ekologicznej Chrześcijan, która zebrała się po raz pierwszy w 1998 r. w Vilemow w Czechach, zaś ostatnio, po raz czwarty, w 2003 r. w Volos w Grecji. Warto dodać, iż mimo na ogół dość ograniczonego, w porównaniu z Kościołami protestanckimi, zajmowania się ekologią przez autokefaliczne Kościoły prawosławne, organizatorami trzech spośród czterech Zgromadzeń Sieci były właśnie Kościoły prawosławne. Formą działalności Sieci są jej Zgromadzenia oraz 4 tematyczne grupy dyskusyjne, zwane koalicjami. Niezbędne prace potrzebne dla zwoływania kolejnych Zgromadzeń Sieci prowadzi tzw. Grupa Wspierająca, nie mająca jednak uprawnień kierowniczych oraz małe biuro, które mieściło się początkowo w Genewie, a obecnie w Brukseli, aby być bliżej organów Unii Europejskiej. Moja zwięzła informacja o Zgromadzeniu w Grazu nie może pominąć jego zalecenia podjęcia prac nad opracowaniem Karty Ekumenicznej, podpisanej w kwietniu 2001 r. w Strasburgu. Ten temat muszę jednak pozostawić teologom.

Brak jeszcze szczegółowych ustaleń odnośnie Trzeciego Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego. Dla podkreślenia przewyższenia podziału Europy odbędzie się ono w 2007 r. w jednym z państw Europy Środkowo-Wschodniej.

Wspomnę o innej ekumenicznej inicjatywie ekologicznej. Jest nią Ekumeniczny Kongres Ekologiczny „Religia, nauka i środowisko” zbierający się od 1995 r. W 2003 r. odbyło się trzecie sympozjum. Jest to jednak inicjatywa tylko dwustronna, rzymskokatolicka i prawosławna.

Z przedstawionych wywodów widoczne jest, że ekumeniczne próby stworzenia pomostów kościelnych w podzielonej Europie podjęte zostały jeszcze w latach tzw. zimnej wojny, a w miarę zmian politycznych nabrały znacznego rozmachu. Bardzo trudną byłaby odpowiedź na pytanie, czy odegrały one rolę w przygotowaniu tych zmian. Chodzi o rzecz niewymierną.

Po wywodach ogólnych chciałabym podjąć wątek współpracy Kościołów nierzymskokatolickich z Unią Europejską.

Wobec Unii Europejskiej z reguły występują wspólnie KEK i Komisja Katolickich Konferencji Episkopalnych przy Unii Europejskiej.

Trzecie Europejskie Zgromadzenie Ekumeniczne w Grazu dokonało istotnego zbliżenia Konferencji Kościołów Europejskich do struktur politycznych Unii Europejskiej. W Grazu doszło bowiem do połączenia KEK z skupiającą tylko Kościoły z krajów Unii Europejską Komisją Ekumeniczną do spraw Kościoła i Społeczeństwa, mającą swe biura w Brukseli, Genewie i Strasburgu.

Ważnym elementem Zgromadzenia Ogólnego KEK w Trondheim było wystąpienie przewodniczącego Komisji KEK do spraw Kościoła i Społeczeństwa Rüdiger Nolla poświęcone Unii Europejskiej. Noll pochwalił artykuł 51 projektu Konstytucji Europejskiej. Jak wiadomo, jest on dwuczłonowy. Powtarza on formułę załącznika 11 do Traktatu Amsterdamskiego, w myśl którego Unia szanuje przyjęte przez poszczególne państwa członkowskie regulacje ich stosunków z kościołami i wspólnotami religijnymi. O taki przepis w Traktacie Amsterdamskim wystąpiły Ewangelicki Kościół Niemiec i Kościół Rzymskokatolicki w Niemczech. Projekt Konstytucji dodaje natomiast wezwanie do dialogu państw członkowskich z Kościołami. Noll wywiódł z tego wniosek o potrzebie zintensyfikowania przez Kościoły działalności lobbingsowej, zwłaszcza zaś udziału w instytucjach Unii. Noll zinterpretował zawarte w przededagowanej formule preambuły do Konstytucji nawiązanie do religijnego dziedzictwa Europy w ten sposób, że obejmuje ono także chrześcijaństwo. Nie wezwał zatem do imiennego wymienienia

chrześcijaństwa. Interesująca jest dla nas konstatacja referenta, że wskutek poszerzenia Unii i postępów globalizacji istnieje wśród wielu chrześcijan i Kościołów w Europie Środkowo-Wschodniej obawa przed zagrożeniem ich tożsamości i wartości. Potrzebny jest nowy dialog pomiędzy Kościołami Europy Wschodniej i Zachodniej na temat konfrontacji między zachodnim liberalizmem i wschodnim tradycjonalizmem.

Nieco o odwrotności problemu, czyli o stosunku organów Unii Europejskiej do Kościołów. Zaznaczyć trzeba, że działania Komisji Europejskiej nie ograniczają się do kontaktów z KEK i Radą Konferencji Episkopatów Europy oraz Prawosławnym Biurem Łącznikowym, o którym zapewne powie w swym wystąpieniu pan dr Matwiejuk. Kontakty te utrzymywane są także z Konferencją Europejskich Rabinów i Muzułmańską Radą dla Współpracy w Europie, ale także z Federacją Europejskich Humanistów. Te sześć organizacji tworzy obecnie stowarzyszenie pod nazwą „Dusza dla Europy” („A Soul for Europe”). W 2001 r. w dokumentach Unii Europejskiej formuła „związki wyznaniowe” została zastąpiona formułą „wspólnoty wiary i przekonań”, aby objąć nią także organizacje humanistyczne. Nazwa stowarzyszenia „Dusza dla Europy” służyła przed utworzeniem stowarzyszenia inicjatywie podjętej w 1994 r. przez Komisję Europejską. Inicjatywa, a obecnie stowarzyszenie organizuje i finansuje — z dotacji Unii - liczne seminaria zajmujące się etyczną i religijną problematyką związaną z różnymi przejawami życia w Europie. Ze strony Komisji Europejskiej rozmówcą ze wspólnotami wiary i przekonań była najpierw powołana w 1989 r. jednostka o dość trudnej do poprawnego przetłumaczenia na język polski nazwie „Forward Studies Unit”. Tłumaczenie „Komórka Perspektywna” nie przyjęło się. 3 maja 2001 r. zastąpiła ją Grupa Doradców Politycznych, która podlega bezpośrednio przewodniczącemu Komisji Europejskiej. Jej kierownikiem jest Austriak dr Michael Weniger, który w swej karierze dyplomatycznej ma też polski epizod. W listopadzie 2001 r. odbyła się w Brukseli międzynarodowa konferencja poświęcona prawnym aspektom relacji pomiędzy Unią Europejską a wspólnotami wiary i przekonań oraz ich roli i współpracy dla wspólnej europejskiej przyszłości. Uczestnicy konferencji zgodnie wskazali na konieczność nawiązania ściślejszej współpracy pomiędzy Unią a tymi wspólnotami, wskazując równocześnie na trudność wynikającą z mnóstwa partnerów w konsultacjach. Jako pozytywny przykład przezwyciężenia tej trudności podano Wielką Brytanię, w której wszystkie główne wyznania chrześcijańskie i niechrześcijańskie utworzyły Sieć Międzywyznaniową (Interfaith Network) w Anglii oraz Szkocką Radę Międzywyznaniową (Scottish Interfaith Council). W skali europejskiej takiej organizacji jeszcze brak, chociaż przykład stowarzyszenia „Dusza dla Europy” jest zachęcający.

Chciałabym zakończyć wyrażeniem nadziei, że kiedyś także w Polsce, członku Unii Europejskiej, doczekamy się struktury ogólnej współpracy związków wyznaniowych chrześcijańskich i niechrześcijańskich. Mamy przecież jej załączki w postaci gremiów katolicko-żydowskich i katolicko-muzułmańskich. Można zaś pomarzyć także o polskim odpowiedniku „Duszy dla Europy”, służącym współpracy wyznań i organizacji filozoficznych, humanistycznych.

Dziękuję za uwagę.

Małgorzata Winiarczyk - Kossakowska

Doktor nauk humanistycznych. Dorobek naukowy: Wiele prac dotyczących m.in. praktyki administracyjnej, prawa wyznaniowego oraz sytuacji prawnej kościołów i związków wyznaniowych w RP ukazało się drukiem m.in. w „Państwie i Prawie”, „Studiach Prawniczych”, „Roczniku Teologicznym” i „Res Humana”. Jest również autorką książki pt. „Państwowe prawo wyznaniowe w praktyce administracyjnej” oraz współredaguje wielotomową pracę zbiorową pt. „Polska i Ukraina w latach 30 i 40 XX wieku. Nieznane dokumenty służb specjalnych”. Przez trzy lata prowadziła również cykl wykładów monograficznych na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Członek SDPL. Poseł na Sejm RP (II i IV kadencja).

[Strona www autora](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 03-09-2004)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3609) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3609>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz
Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl